

Tác phẩm “Đời sống mới” của Chủ tịch Hồ Chí Minh với vấn đề xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh hiện nay

TS. NGUYỄN VĂN HÙNG

Phó Trưởng Ban Dân vận Trung ương

Cách mạng Tháng Tám năm 1945 thành công, Đảng ta và Chủ tịch Hồ Chí Minh đã phát động phong trào “Xây dựng đời sống mới”. Ngày 03/4/1946, Ủy ban vận động đời sống mới Trung ương được thành lập. Một năm sau, ngày 20/3/1947, Chủ tịch Hồ Chí Minh viết tác phẩm “Đời sống mới” với bút danh là Tân Sinh để chỉ đạo và động viên phong trào. Trong lời tựa, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã khẳng định ý nghĩa của tác phẩm là giúp Nhân dân ta thực hành đời sống mới: “Trong lúc kháng chiến cứu quốc chúng ta phải đồng thời kiến quốc. Thực hành đời sống mới là một điều cần kíp cho công cuộc cứu quốc và kiến quốc. Anh Tân Sinh viết quyển “Đời sống mới” một cách vắn tắt, rõ ràng, thiết thực, dễ hiểu. Đó là một quyển sách nhỏ, chỉ rõ bước đường đời sống mới. Tôi mong đồng bào ta mỗi người có một quyển Đời sống mới để xem, để hiểu, để thực hành đời sống mới. Như thế, chúng ta nhất định sẽ tiến bộ hơn”.

1. Tư tưởng xây dựng đời sống văn hóa của Chủ tịch Hồ Chí Minh là: “Cái gì cũ mà xấu thì phải bỏ. Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi cho hợp lý. Cái gì cũ mà tốt thì phải phát triển thêm. Cái gì mới mà hay thì phải làm”, rất rõ ràng, dễ hiểu, dễ nhớ, dễ thực hiện, sâu sắc và nhân văn.

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh mặc dù bận trăm công nghìn việc chuẩn bị cho cách mạng giải phóng dân tộc, nhưng Người vẫn thường xuyên lo nghĩ, trăn trở, vẫn dành tâm trí xây dựng một nền văn hóa mới, đời sống mới cho Nhân dân Việt Nam. Điều này càng thấy rõ phong trào xây dựng đời sống mới do Chủ tịch Hồ Chí Minh phát động có sức sống trong Nhân dân. Đặc biệt, Người đã viết cuốn sách Đời sống mới để hướng dẫn việc xây dựng Đời sống mới trong các tầng lớp Nhân dân, trong toàn xã hội; cuộc vận động ngay sau đó đã trở thành một phong trào quần chúng sôi nổi, lan tỏa rộng khắp và cả những năm tháng của cuộc kháng chiến chống ngoại xâm hết sức

khốc liệt, cuộc sống của Nhân dân ta còn trăm bề khó khăn, thiếu thốn, nhưng niềm tin vào cuộc sống mới vẫn nhân lên gấp bội.

Khái niệm Đời sống mới được Chủ tịch Hồ Chí Minh nêu ra bao gồm “đạo đức mới, lối sống mới và nếp sống mới”. Ba nội dung ấy có quan hệ mật thiết với nhau, trong đó đạo đức đóng vai trò chủ yếu. Đạo đức gắn liền với lối sống và nếp sống. Chính vì vậy, việc xây dựng đạo đức mới phải được tiến hành đồng thời với việc xây dựng lối sống mới và nếp sống mới. Có dựa trên nền tảng đạo đức mới thì mới xây dựng được lối sống mới, nếp sống mới lành mạnh, vui tươi, hướng con người tới tầm cao của văn hóa, nhân văn của một đất nước độc lập, tự do, hạnh phúc. Chính vì vậy, Chủ tịch Hồ Chí Minh chỉ rõ muốn xây dựng Đời sống mới:

Trước hết, là phải xây dựng được đạo đức mới. Vấn đề này, Người đã chỉ ra rằng: “Thực hiện Đời sống mới là Cần, Kiệm, Liêm, Chính”; “Nếu không giữ được Cần, Kiệm, Liêm, Chính để trở

nên hủ bại, biến thành sâu mọt của dân”; còn “Nêu cao và thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính tức là nhen lửa cho Đời sống mới”⁽³⁾. Đạo đức là một trong những quan hệ chủ yếu của đời sống xã hội và ý thức đạo đức là một hình thái giá trị tinh thần cơ bản của con người và xã hội. Là yếu tố cốt lõi của tính cách con người, đạo đức đóng vai trò rất quan trọng trong đời sống xã hội và đời sống của mỗi con người. Đạo đức mới là đạo đức trong hành động cải tạo xã hội, khẳng định phẩm chất cao quý của người lao động trong sự nghiệp đấu tranh tự giải phóng mình, góp phần xây dựng xã hội ấm no, hạnh phúc. Đạo đức cách mạng là “gốc”, là “nền tảng” của cách mạng.

Hai là, phải xây dựng lối sống mới có lý tưởng, có đạo đức theo hướng văn minh, tiên tiến, kết hợp hài hòa truyền thống tốt đẹp của dân tộc và tinh hoa văn hóa của nhân loại. Cùng với việc bồi dưỡng, nâng cao đạo đức, việc xây dựng đời sống mới đòi hỏi phải “sửa đổi những việc rất cần thiết, rất phổ thông, trong đời sống của mọi người, tức là sửa đổi cách ăn, cách mặc, cách ở, cách đi lại, cách làm việc”. Theo Hồ Chí Minh, đó là năm cách phải sửa đổi đối với mỗi người cũng như đối với một tập thể, một cộng đồng. “Cách ăn, mặc, ở không phụ thuộc vào những thứ dùng để ăn, mặc, ở nhiều hay ít, sang trọng hay đơn giản, mà lại phụ thuộc vào lối sống có hay không có văn hóa của mỗi con người. Phải xây dựng một phong cách khiêm tốn, giản dị, chững mực, điều độ, ngăn nắp, vệ sinh, yêu lao động,

biết quý trọng thời gian, ít lòng ham muốn về vật chất, về chức - quyền - danh - lợi.

Trong quan hệ với Nhân dân, bạn bè, đồng chí, anh em thì cởi mở, chân tình, ân cần, tế nhị; giàu lòng yêu thương quý mến con người, trân trọng con người; đối với mình thì chặt chẽ, đối với người khác thì khoan dung, độ lượng. Người cho rằng: “Cách ăn mặc phải sạch sẽ, giản đơn, chất phác, chớ lượt lợt, xa xỉ, lòe lẹt”. Không phải Người phủ nhận nhu cầu chính đáng của mỗi người trong việc cải thiện và nâng cao điều kiện sinh hoạt của mình ngày càng tốt hơn, ai mà chẳng muốn ăn ngon mặc đẹp, nhưng muốn phải đúng thời, đúng hoàn cảnh. Trong lúc Nhân dân ta còn thiếu thốn mà một người nào đó muốn riêng hưởng ăn ngon mặc đẹp, như vậy không có đạo đức”.

Ba là, xây dựng nếp sống mới. Theo Người, quá trình xây dựng lối sống mới cũng là quá trình làm cho lối sống mới dần dần trở thành thói quen ở mỗi người, thành phong tục tập quán của cả một cộng đồng, trong phạm vi một địa phương hay mở rộng ra cả nước và gọi là nếp sống mới hay nếp sống văn minh. Nếp sống mới mà chúng ta xây dựng phải kế thừa những truyền thống tinh thần tốt đẹp, những thuần phong mỹ tục lâu đời của dân tộc ta. Chủ tịch Hồ Chí Minh dạy chúng ta chẳng những phải biết kế thừa mà còn phải phát triển, cải tạo những phong tục tập quán cũ lạc hậu, bổ sung những cái mới tiến bộ mà trước đó chưa có. “Đời sống mới không phải cái gì cũ cũng bỏ hết, không phải cái gì mới

cũng làm hết. Cái gì cũ mà xấu, thì phải bỏ, ví dụ: Ta phải bỏ hết những tính lười biếng, tham lam. Cái gì cũ mà không xấu, nhưng phiền phức thì phải sửa đổi lại cho hợp lý, thí dụ: Đơm cúng, cưới hỏi quá xa xỉ ta phải giảm bớt đi. Cái gì mới mà hay thì ta phải làm, thí dụ: Ăn ở hợp vệ sinh, làm việc ngăn nắp”.

Việc xây dựng đời sống mới phải bắt đầu từ từng người, từng gia đình, vì mỗi người là một cá thể để tạo nên gia đình, mỗi gia đình là một tế bào để tạo nên xã hội. Mỗi người, mỗi gia đình đều thực hiện đời sống mới thì mới có thể xây dựng được đời sống mới ở các tập thể, các đơn vị, ở làng xã, phố phường cho đến cả nước. Chủ tịch Hồ Chí Minh đặc biệt nhấn mạnh và đòi hỏi mỗi người, mỗi gia đình phải thực hiện đời sống mới. “Do nhiều người nhóm lại thành làng. Do nhiều làng nhóm lại mà thành nước. Nếu người này cũng xấu, người kia cũng xấu, thì thành làng xấu, nước hèn. Nếu mỗi người đều tốt, thì thành làng tốt, nước mạnh... Nếu mọi người đều cố gắng làm đúng Đời sống mới, thì dân tộc nhất định sẽ phú cường”, “Ai cũng làm như thế, thì tự nhiên nước Việt Nam ta trở nên một nước mới, một nước văn minh”.

2. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh về Đời sống mới trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh là điều cần thiết, cấp bách hiện nay. Trong nền kinh tế thị trường kéo theo nguy cơ biến đổi các giá trị văn hóa truyền thống. Thực tế đó đòi hỏi chúng ta càng phải nghiêm túc “Học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh” về xây dựng đời sống

văn hóa mới, đáp ứng yêu cầu chung của công cuộc đổi mới, sự nghiệp CNH, HĐH và hội nhập quốc tế, đáp ứng mong đợi của đông đảo cán bộ, đảng viên và Nhân dân.

Quán triệt tư tưởng Hồ Chí Minh về đời sống mới, Đảng và Nhà nước ta đã khởi xướng và tổ chức thực hiện Chương trình mục tiêu quốc gia xây dựng nông thôn mới. Xây dựng nông thôn mới là xây dựng đời sống mới, lối sống mới, là thực hành Cần, Kiệm, Liêm, Chính bằng chương trình mục tiêu quốc gia; nhằm CNH, HĐH nông nghiệp, nông thôn, thực hiện thắng lợi mục tiêu "Dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh".

Thực tiễn xây dựng nông thôn mới thời gian qua cho thấy, có 4 chương trình mục tiêu cơ bản, trọng tâm cần tập trung chỉ đạo và thực hiện là: Quy hoạch, phát triển sản xuất hàng hóa, phát triển hạ tầng kinh tế xã hội, xây dựng đời sống văn hóa. Theo tư tưởng Hồ Chí Minh, các nội dung chương trình mục tiêu xây dựng nông thôn mới, nhất là phát triển sản xuất hàng hóa luôn đi đôi, gắn liền với xây dựng đời sống văn hóa; phải lấy văn hóa làm nền tảng tinh thần, vừa là mục tiêu, vừa là động lực. Xây dựng đời sống văn hóa của nông thôn mới cần gắn với cội nguồn, nhân tố trung tâm là con người - cá nhân và cộng đồng trong các gia đình, làng xã. Trong nhân cách mỗi người, văn hóa gia đình, văn hóa làng xã cần khắc sâu các giá trị tinh thần Cần, Kiệm, Liêm, Chính, Chí công vô tư; lòng yêu nước thương dân, tất cả vì lợi ích chung của tập thể, của cộng

đồng. Nếu trong cộng đồng, làng xã, hệ thống chính trị còn có một số cán bộ, đảng viên chỉ lo vun vén lợi ích cá nhân, ích kỷ thì việc xây dựng nông thôn mới còn gặp nhiều trở ngại, dân chưa tin, chưa đồng tình, ủng hộ.

Thực tiễn xây dựng nông thôn mới cũng cho thấy, trong xây dựng nông thôn mới, con người, mỗi người cá nhân, gia đình, làng xã, cả hệ thống chính trị cơ sở, nhất là nông dân là chủ thể tư duy năng động, sáng tạo. Người nông dân chỉ thực sự là chủ thể của xây dựng nông thôn mới khi họ thực hành đời sống mới Cần, Kiệm, Liêm, Chính. Bên cạnh xây dựng đời sống đạo đức mới - đạo đức cách mạng - cái gốc của văn hóa mới cho nông dân, chúng ta cần phát huy truyền thống tâm lý tốt đẹp như đức tính cần cù, lòng yêu nước, tính trung thực, lối sống có tình, có nghĩa và xóa bỏ tâm lý tiểu nông hạn hẹp ở họ. Muốn xây dựng thành công nông thôn mới, trước hết, chúng ta cần coi trọng công tác thông tin tuyên truyền, vận động để nâng cao nhận thức cho mọi người dân về nông thôn mới, nhất là về đời sống mới.

Trong tình hình hiện nay, thấm nhuần tư tưởng Hồ Chí Minh và quán triệt sâu sắc đường lối, chủ trương xây dựng nông thôn mới của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước về thực hiện giảm nghèo bền vững, đô thị văn minh, các cấp ủy đảng, chính quyền, Mặt trận Tổ quốc, các đoàn thể nhân dân cần nâng cao trách nhiệm lãnh đạo, chỉ đạo và phối hợp chặt chẽ trong tổ chức thực hiện có hiệu quả các nội dung của cuộc vận động

"Xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh" trong thời gian tới, đó là:

(1). *Đoàn kết tham gia phát triển kinh tế, tích cực giúp nhau giảm nghèo bền vững, nâng cao đời sống, khuyến khích làm giàu chính đáng.*

Vận động Nhân dân giúp nhau phát triển kinh tế, thoát nghèo bền vững, vươn lên làm giàu hợp pháp; thực hiện quy hoạch và chỉnh trang khu dân cư; hiến đất, góp công xây dựng kết cấu hạ tầng giao thông nông thôn và đường bê tông trong khu phố. Vận động, hướng dẫn và hỗ trợ các hộ gia đình đăng ký sản xuất kinh doanh thực phẩm an toàn. Vận động người thân xa quê góp sức xây dựng quê hương. Từ hỗ trợ của quỹ "Vì người nghèo", các chương trình, dự án và hỗ trợ từ cộng đồng giúp các hộ nghèo nâng cấp nhà ở, cải thiện đời sống. Ở *nông thôn*, vận động nông dân tham gia các tổ hợp tác, hợp tác xã nông nghiệp kiểu mới; hỗ trợ liên kết giữa các hợp tác xã và hộ nông dân với doanh nghiệp để phát triển các chuỗi liên kết có sức cạnh tranh và hiệu quả cao; phát triển kinh tế vườn, kinh tế trang trại; phát huy nghề truyền thống của địa phương; tích cực chuyển đổi cơ cấu sản xuất để không ngừng nâng cao năng suất lao động và hiệu quả kinh tế. Ở *đô thị*, vận động Nhân dân thực hiện nghiêm các quy định về quy hoạch đô thị; phát triển, đa dạng hóa ngành nghề dịch vụ và sản xuất kinh doanh, bảo tồn và phát triển ngành nghề truyền thống; xây dựng văn minh và đạo đức trong sản

xuất, kinh doanh, dịch vụ, không bán hàng không có xuất xứ theo quy định của pháp luật, hàng giả, hàng kém chất lượng.

(2). Đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa, chăm lo sự nghiệp giáo dục, phát triển nguồn nhân lực, chăm sóc sức khỏe nhân dân; xây dựng gia đình văn hóa; phát huy truyền thống đôn ơn, đáp nghĩa, tương thân, tương ái.

Vận động Nhân dân thực hiện nếp sống văn hóa, ứng xử văn minh bài trừ các hủ tục lạc hậu, mê tín dị đoan; giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa của các vùng, miền, bảo vệ các công trình văn hóa lịch sử. Thực hiện phổ cập giáo dục mầm non, tiểu học và trung học cơ sở; khuyến khích học nghề và phát triển nguồn nhân lực, tích cực xây dựng xã hội học tập. Vận động Nhân dân tập luyện thể dục, thể thao; phòng chống các dịch bệnh, chăm sóc sức khỏe; mua bảo hiểm y tế và bảo hiểm xã hội. Tích cực xây dựng văn hóa gia đình hạnh phúc, nâng cao chất lượng gia đình văn hóa, khu dân cư văn hóa. Thường xuyên tổ chức các hoạt động giáo dục truyền thống đạo lý uống nước nhớ nguồn, đền ơn đáp nghĩa, chăm sóc các gia đình chính sách, người có công, phụng dưỡng Mẹ Việt Nam anh hùng. Tích cực tham gia công tác nhân đạo, từ thiện, giúp đỡ người bị thiên tai, người bị nhiễm chất độc da cam - dioxin, người già yếu không nơi nương tựa, người có hoàn cảnh đặc biệt khó khăn.

(3). Đoàn kết tham gia bảo vệ môi trường, ứng phó biến đổi khí hậu, xây dựng cảnh

quan môi trường trong sáng, xanh, sạch, đẹp.

Vận động Nhân dân tích cực tham gia các hoạt động giữ gìn vệ sinh, bảo vệ môi trường; xử lý chất thải sản xuất và sinh hoạt đảm bảo vệ sinh môi trường; trồng cây xanh; xây dựng mô hình cổng nhà sân vườn, đường làng ngõ xóm, khu phố sáng - xanh - sạch - đẹp. Hướng dẫn để người dân biết cách ứng phó với biến đổi khí hậu và tham gia giám sát việc thực hiện chính sách pháp luật về bảo vệ môi trường. Ủy ban MTTQ Việt Nam xã, phường hiệp thương với các tổ chức thành viên để phân công thực hiện các công trình, phần việc bảo vệ môi trường và ứng phó với biến đổi khí hậu ở xã, phường và ở từng khu dân cư.

(4). Đoàn kết chấp hành pháp luật, bảo đảm trật tự an toàn xã hội

Vận động Nhân dân thực hiện tốt hương ước, quy ước của cộng đồng; sống và làm việc theo pháp luật, tích cực phòng chống tội phạm, các tệ nạn xã hội; giữ gìn an ninh, trật tự an toàn xã hội, không vi phạm quy định của pháp luật về an toàn giao thông, về an toàn thực phẩm. Phát huy vai trò các tổ hòa giải, giải quyết hiệu quả những mâu thuẫn, bất hòa trong nội bộ nhân dân, tạo không khí hòa thuận ở khu dân cư.

(5). Đoàn kết phát huy dân chủ, tích cực tham gia giám sát và phản biện xã hội, góp phần xây dựng hệ thống chính trị cơ sở trong sạch vững mạnh

Phát huy vai trò làm chủ của Nhân dân, thực hiện tốt

quy chế dân chủ ở cơ sở, hoạt động của ban thanh tra nhân dân, ban giám sát đầu tư cộng đồng đạt hiệu quả cao. Tích cực tham gia góp ý với cán bộ đảng viên, với chi bộ, chi đoàn, chi hội các đoàn thể trong các cuộc họp khu dân cư và sinh hoạt đoàn thể; giám sát chính quyền xã, phường trong việc tổ chức thực hiện các chủ trương, nghị quyết của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, tổ chức thực hiện các quy hoạch phát triển kinh tế - xã hội của địa phương. Tích cực đấu tranh với những hành vi tham nhũng, lãng phí của cán bộ, đảng viên; đấu tranh với các phần tử lợi dụng dân chủ, có hành vi gây rối trật tự xã hội, chia rẽ khối đại đoàn kết toàn dân tộc.

Công tác dân vận có vai trò quan trọng trong cuộc vận động "Xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh", thông qua việc tuyên truyền, vận động, tổ chức, tập hợp mọi cán bộ, đảng viên và Nhân dân tham gia tạo nên động lực mới, sức sống mới. Trong đó cần tiếp tục đẩy mạnh phong trào thi đua "Dân vận khéo" với các mô hình, điển hình có chất lượng, hiệu quả trong xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh.

Ngày nay, lời dạy về xây dựng đời sống mới của Chủ tịch Hồ Chí Minh vẫn còn nguyên giá trị đối với sự nghiệp CNH, HĐH và xây dựng nông thôn mới, đô thị văn minh; xây dựng đất nước ta "đàng hoàng hơn, to đẹp hơn", Nhân dân ta có cuộc sống ấm no, văn minh, hạnh phúc. ■